

ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО ФІНАНСОВОГО СЕРЕДОВИЩА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО І НЕПРЯМОГО ВПЛИВУ

Досліджено теоретичні підходи до процесу вивчення чинників зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища машинобудівних підприємств безпосереднього і непрямиго впливу на результативність формування фінансової стратегії з метою виявлення можливостей на пряму її розвитку в перспективному періоді.

The theoretical approaches to the process study of factors internal and external financial environment engineering companies direct and indirect impact on the effectiveness of financial strategies to identify opportunities directly to its development in the perspective period.

Ключові слова: фінансове середовище, машинобудівні підприємства, зовнішні та внутрішні фактори, фінансова стратегія.

Вступ. Фінансова стратегія підприємства, визначена як система довгострокових цілей фінансової діяльності підприємства, що витікає з його фінансової ідеології та найбільш ефективних шляхів їх досягнення, реалізується в певних умовах, що накладають додаткові обмеження та чинники зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища машинобудівних підприємств. Тому виникає потреба у вивченні, дослідженні та розробці фінансових стратегій розвитку підприємств, що враховують економічну ситуацію та специфіку кожного конкретного товарного ринку.

Метою статті є дослідження умов й чинників зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища машинобудівних підприємств безпосереднього і непрямиго впливу на результативність формування фінансової стратегії з метою виявлення можливостей на пряму її розвитку в перспективному періоді.

Аналіз літературних джерел з даної тематики. Питання вивчення впливу чинників зовнішнього та внутрішнього фінансового середовища безпосереднього і непрямиго впливу на результативність формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств широко висвітлюються в економічній літературі, і наявність багатьох підходів до цієї проблеми обумовлена неоднозначним впливом структури фінансових ресурсів на різні аспекти діяльності підприємства. До найвідоміших вітчизняних і закордонних вчених, що займаються дослідженням зазначених питань, відносяться І. Бланк, І. Балабанов, Р. Брейлі, Ю. Брігхем, Г. Клейнер, В. Ковальов, Б. Коласс, М. Крейніна, С. Майерс, В. Опарін М., В. Суторміна М., А. Чупіс, А. Шеремет та інші.

Постановка завдання. Однак залишаються невирішеними проблеми вивчення впливу різних чинників на результативність формування фінансової стратегії машинобудівних підприємств за сучасних умов, що обумовлює необхідність подальшого дослідження та вироблення практичних рекомендацій у цій сфері.

Результати. Найбільш важливим завданням розробки інформаційних систем для вищого керівництва підприємств П. Дракер вважає збір і організацію інформації про зовнішнє середовище. Приблизно 90%, якщо не більше, даних, які збирає будь-яке підприємство, – це інформація про внутрішні події. Проте, у все більшій мірі, для розробки і виконання вигравної стратегії потрібна інформація про події та умови поза підприємством: про клієнтів і, що теж важливо, про неклієнтів; про конкурентів і, що теж важливо, про неконкурентів; про ринки; технології, що використовуються в інших галузях; про валюту; економічний стан країн тощо. Лише маючи в своєму розпорядженні таку інформацію, підприємство може підготуватися до змін і проблем, що виникають при несподіваних зрушеннях в світовій економіці [1].

Таким чином, для того, щоб визначити стратегію управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств і привести цю стратегію в життя, керівництво має враховувати вплив багаточисельних і різних умов і чинників зовнішнього і внутрішнього фінансового середовища. Як відомо, чинники – це елементи, причини, що впливають на організацію, форми та результати фінансової діяльності, на даний показник або ряд показників фінансової діяльності машинобудівних підприємств.

Процес вивчення впливу цих чинників на результативність здійснення фінансової діяльності з метою виявлення особливостей і можливостей на пряму її розвитку в перспективному періоді можна визначити як стратегічний аналіз управління фінансовими ресурсами. Предметом вивчення вказаного аналізу управління фінансовими ресурсами є фінансове середовище функціонування підприємства.

З метою вивчення характеру впливу кожного чинника окремо, а також їх сукупності, що визначають організацію, форми і результати фінансової діяльності машинобудівних підприємств, виникає необхідність в їх класифікації. В основу такої класифікації можуть бути покладені різні ознаки.

З точки зору впливу чинників на дане явище або показник розрізняють чинники першого, другого, ... n-го порядків. Практично кожен показник можна розглядати як чинник іншого показника вищого порядку і, навпаки. Чинники можуть бути загальними, тобто такими, що впливають на ряд фінансових показників, або частковими, специфічними для даного показника. Узагальнюючий характер багатьох

чинників пояснюється зв'язком і взаємообумовленістю, які існують між окремими показниками в рамках фінансових явищ і процесів, що вивчаються. За напрямом дії виділяють позитивні та негативні чинники.

Дещо по іншому представляє класифікацію чинників, що характеризують в даний час фінансово-економічний і технічний стан підприємств, Г. Клейнер [2]. Він виділяє дві найбільш істотних для аналізу ознаки, об'єднуючи чинники за характером походження та за способом дії. За характером походження, тобто місцем формування чинники поділяються на макроекономічні, мезоекономічні, мікроекономічні та наноекономічні (обумовлені поведінкою окремих індивідуумів). Таке групування обумовлене тим, що економіка представляє собою багаторівневу, багатоланкову і багатоаспектну систему. За способом дії чинники діляться на:

- сільові, що впливають на підприємство через партнерські зв'язки різного характеру з конкретно відомими адресатами;
- соціальні, «проникаючі» на підприємство через психологічні особливості індивідуальної та групової поведінки і інтереси, з одного боку, інсайдерів, а з іншого – акціонерів, керівників банків, представників органів влади і так далі – всіх зацікавлених в діяльності підприємства суб'єктів;
- середовищні, що визначаються соціально-економічним станом в країні, діють невибірково та не мають конкретних і постійних адресатів.

Задля аналізу результатів господарської діяльності А. Шеремет, А. Іонова класифікують чинники, поділяючи їх на внутрішні (які, у свою чергу, діляться на основні та другорядні) і зовнішні [3, с. 123–125]. До внутрішніх чинників відносяться чинники, які безпосередньо залежать від діяльності підприємства і на яких підприємство може впливати, підсилюючи або зменшуючи їх вплив у разі потреби. Внутрішні основні чинники визначають результати роботи підприємства. Внутрішні другорядні чинники – це структурні зрушення в складі продукції, порушення господарської і технологічної дисципліни. Зовнішні чинники – це чинники, які не залежать від діяльності підприємства, але кількісно визначають рівень використання його виробничих і фінансових ресурсів. До їх впливу підприємство повинно адаптуватися, оскільки змінити міру їх впливу воно навряд чи зможе (зміни курсу валют, транспортних тарифів, цін на енергоносії, податкових ставок тощо).

І. Бланк наводить іншу класифікацію чинників залежно від характеру впливу окремих умов, а також можливостей їх контролю з боку підприємства, які необхідно враховувати при формуванні стратегії фінансового розвитку підприємства, а саме чинників зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу; зовнішнього фінансового середовища безпосереднього впливу; внутрішнього фінансового середовища [4, с. 199].

Під фінансовим середовищем функціонування підприємства автор [4] розуміє систему умов і чинників, що впливають на організацію, форми і результати його фінансової діяльності. При цьому зовнішнє фінансове середовище автором фактично обмежене національною фінансовою сферою. Зовнішнє фінансове середовище непрямого впливу характеризує систему умов, що проявляються на макрорівні, і чинників, які впливають на організацію, форми і результати фінансової діяльності підприємства в довгостроковому періоді, прямиї контроль над якими воно здійснювати не має можливості. У формуванні умов зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу істотну роль відіграє державна фінансова політика та державне регулювання фінансової діяльності підприємств.

На наш погляд, на сучасному етапі розвитку світової фінансової системи в умовах фінансової глобалізації сфера дії чинників зовнішнього фінансового середовища, що підлягає аналізу та оцінці в процесі стратегічного фінансового управління, має бути розширена. Окрім національної фінансової сфери вона має містити регіональні фінансові сфери, фінансові сфери зарубіжних країн, а також світову фінансову сферу.

Світова фінансова сфера є палітрою багатоаспектних фінансових інтересів і не є детермінованою. Складні й суперечливі глобалізаційні тенденції її розвитку в сучасних умовах визначають особливості та можливі напрями стратегії управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств.

Чинники фінансової сфери зарубіжних країн необхідно аналізувати і оцінювати для пошуку альтернативних варіантів виходу на фінансові ринки конкретних країн в довгостроковому періоді. Вибір регіону багато в чому визначається фінансовою політикою властей, розміром ринку збуту, специфічними умовами виробництва та фінансової діяльності машинобудівних підприємств.

Таким чином, виявлення і систематизація чинників підпорядковані певній меті. Підприємство виступає одночасно і суб'єктом, і об'єктом ринкових відносин, володіючи різними можливостями впливати на динаміку різних чинників, найбільш істотними серед яких є внутрішні та зовнішні.

Зазначимо, що оцінку чинників на результативність здійснення фінансової діяльності машинобудівних підприємств доцільно здійснювати, скориставшись їх класифікацією за [4]. В процесі аналізу чинників зовнішнього фінансового середовища необхідно виявити зовнішні сприятливі можливості і загрози для фінансового розвитку машинобудівних підприємств, які генеруються на макрорівні. Для цього нами проаналізовано економічну, політико-правову, соціокультурну і технологічну складові зовнішнього фінансового середовища національної фінансової сфери машинобудівних підприємств. Результати оцінки найважливіших чинників зовнішнього фінансового середовища непрямого впливу узагальнено в табл. 1.

**Матриця можливостей і загроз, що генеруються чинниками зовнішнього фінансового середовища
непрямого впливу машинобудівних підприємств**

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ	
1. Зростання реальних грошових доходів населення, розширення споживчого кредитування призводить до зростання споживчого попиту на продукцію вітчизняних товаровиробників	7. Орієнтація податкової політики на створення максимально комфортних умов для розширення економічної діяльності, переходу економіки на інноваційний шлях розвитку, а також подальше зниження масштабів ухилення від оподаткування
2. Створення режиму податкових пільг для інвесторів, які здійснюють діяльність в особливих економічних зонах	8. Завершення реформи податкового законодавства
3. Зниження податкового навантаження близько 1% ВВП щорічно збільшує обсяги фінансових ресурсів економічних суб'єктів	9. Збільшення інвестиційних витрат держави, створення Інвестиційного фонду
4. Зростання обсягів кредитування підприємств і населення з боку українських банків	10. Підвищення ролі внутрішнього і зовнішнього ринку цінних паперів, як найважливішого джерела інвестиційних ресурсів українських підприємств
5. Зростання реальних доходів і рівня реальної заробітної плати населення	11. Підвищення інвестиційної привабливості України для прямих іноземних інвестицій, для портфельних інвесторів, збільшення суверенного кредитного рейтингу України до інвестиційного рівня у всіх трьох міжнародних рейтингових агентств (Moody's Investors Service, Standard & Poor's, Fitch), на ці оцінки орієнтуються різні групи світових інвесторів
6. Розширення форм приватно-державного партнерства	
ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ	
1. Зростання реальних грошових доходів населення, розширення споживчого кредитування призводить до зростання споживчого попиту на продукцію іноземних товаровиробників	9. Відсутність національної освітньої доктрини професійної освіти, слабка державна кадрова політика не сприяє економічній стабільності
2. Низька частка банківських кредитів в структурі джерел фінансування капіталовкладень українських підприємств	10. Зниження рівня реальної кваліфікації випускників установ вищої професійної освіти, зниження якості освітніх послуг, необхідність «донавчання» випускників
3. Відсутність можливостей у 90% українських банків до видачі великих за обсягами кредитів	11. Можливе посилення конкуренції на ринку
4. Низький обсяг ресурсів страхового ринку і переважно короткостроковий характер цих ресурсів	12. Боротьба з інфляцією переважно обмеженням грошової пропозиції, низький рівень монетизації української економіки, що веде до економічного спаду
5. Посилення розриву в темпах продуктивності праці і заробітної плати	13. Неefективність українських правил бухгалтерського обліку (ПБО), їх відсталість від потреб користувачів фінансової звітності. Необхідність крупним українським підприємствам готувати фінансову звітність як відповідно до українських ПБО, так і за правилами МСФЗ, несучи при цьому подвійні витрати
6. Зниження курсу долара по відношенню до гривні скорочує ціновий розрив між продукцією українських та іноземних підприємств	14. Висока вартість кредитних ресурсів для підприємств і населення
7. Низькі регулююча та стимулююча функції податкової і митної систем	15. Відносно високі темпи інфляції
8. Можлива низька ефективність використання інвестиційних державних коштів призведе до зростання ризику та інфляційних сплесків	16. Низький рівень корпоративної культури ведення бізнесу. Необхідність подальшого вдосконалення корпоративного законодавства

Наступним етапом стратегічного аналізу управління фінансовими ресурсами є аналіз зовнішнього фінансового середовища чинників безпосереднього впливу. Попередньою умовою здійснення стратегічного аналізу управління фінансовими ресурсами за цим видом середовища функціонування підприємств є групування суб'єктів фінансових відносин з підприємством, з одного боку, і виділення основних чинників, що впливають на ефективність цих відносин в стратегічному періоді, з іншого.

В процесі стратегічного аналізу чинників зовнішнього фінансового середовища безпосереднього впливу виділяють наступні шість основних груп суб'єктів фінансових відносин з підприємством: 1) покупці готової продукції; 2) постачальники сировини, матеріалів і напівфабрикатів; 3) кредитори підприємства, що надають різні форми фінансового кредиту; 4) інвестори – інституційні та індивідуальні; 5) страховики; 6) фінансові посередники [4].

Результати оцінки найважливіших чинників зовнішнього фінансового середовища безпосереднього впливу представлено в табл. 2.

Під безпосереднім контролем керівників і фахівців фінансових служб підприємств знаходиться система умов і чинників внутрішнього фінансового середовища, вона визначає організацію і форми фінансової діяльності машинобудівних підприємств, націлену на досягнення найкращих її результатів.

Внутрішнє фінансове середовище містить в собі той фінансовий потенціал, який дозволяє машинобудівним підприємствам досягати поставлених цілей і завдань в стратегічному періоді. Виявлення фінансового потенціалу машинобудівних підприємств у складі внутрішнього фінансового середовища базується на оцінці найважливіших її показників.

У економічній літературі відсутня єдина точка зору на склад показників, що характеризують

фінансовий потенціал машинобудівних підприємств, його внутрішній фінансовий стан. Основні методики, що використовуються аналітиками, пов'язані з побудовою системи аналітичних таблиць, детальним аналізом окремих статей балансу, з факторним аналізом за допомогою детермінованих моделей.

На нашу думку, фінансовий стан машинобудівних підприємств – це складна економічна категорія, вона є комплексним поняттям і характеризується системою показників, що відображають вплив багатьох чинників. Пропонована нами методика призначена для забезпечення стратегічного управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств і містить наступні блоки:

- 1) загальну оцінку динаміки активів і фінансових результатів діяльності підприємства;
- 2) загальну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства на основі аналізу рівня і динаміки згрупованих показників звіту про фінансові результати;
- 3) загальну оцінку фінансового стану на основі порівняльного аналітичного балансу;
- 4) деталізований аналіз фінансового стану;
- 5) оцінку ліквідності балансу (за методикою [5]).

Порівняння динаміки активів і фінансових результатів шляхом зіставлення темпів зростання активів з темпами зростання фінансових результатів дозволяє швидко оцінити ділову активність підприємств. Загальна оцінка найважливіших фінансових результатів дозволяє оцінити їх рівень за абсолютними показниками, а також їх динаміку на основі зіставлення темпів зростання в аналізованому періоді. Всі показники порівняльного аналітичного балансу можна розбити на три групи: показники структури балансу; показники динаміки балансу; показники структурної динаміки балансу. Для оцінки зміни фінансового стану вельми важливими є показники структурної динаміки балансу. Зіставляючи структурні зміни в активах і пасивах, можна зробити висновки про те, через які джерела в основному надходили нові кошти і в які активи ці кошти були вкладені.

Деталізований аналіз ми пропонуємо здійснювати за системою основних показників, представленою на рис. 1. В їх складі показники, що дозволяють оцінити рентабельність, фінансову стійкість, ліквідність, ділову активність, ринкову активність та дивідендну політику машинобудівних підприємств. Кожна група показників відображає певну сторону фінансового стану.

Таблиця 2

**Матриця можливостей і загроз, що генеруються чинниками зовнішнього фінансового середовища
безпосереднього впливу**

МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ	
1. Задовільне співвідношення ціна/якість, що склалося	9. Використання різних методів залучення коштів: емісія облігацій, випуск євроног, векселів, прями позики євробанків, інвестиційний податковий кредит
2. Широка географія продукції, що реалізується	10. Використання логістичних зв'язків з контрагентами в системі фінансового ринку
3. Певна звичність ринку до продукції вітчизняних машинобудівних підприємств	11. Взаємодія суспільства з ведучими аудиторськими, консалтинговими, експортно-страховими агентствами і фінансовими фірмами
4. Розвиток сервісно-збутової мережі та вдосконалення якості послуг, що надаються, підприємствами	12. Впровадження в практику роботи заводів-постачальників машинобудівних підприємств міжнародних стандартів
5. Достатня ємність ринку для продукції машинобудівних підприємств	13. Збільшення частки «відмінних» постачальників машинобудівних підприємств
6. Збереження НДДКР, розвиток прикладних досліджень, інновацій (власних і придбаних) на машинобудівних підприємствах	14. Укладення договору про співпрацю між машинобудівними підприємствами та зарубіжними компаніями з метою створення системи виробництва і постачання продукції європейського рівня
7. Можливість залучення фінансових ресурсів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках капіталу	15. Підвищення частки нових видів продукції в загальному обсязі випуску продукції машинобудівних підприємств
8. Кредитний рейтинг «А» із стабільними перспективами, тобто віднесення машинобудівних підприємств до позичальників з високим рівнем надійності	16. Можливість машинобудівних підприємств купувати за кордоном за пільговими ставками більше найменувань комплектуючих виробів і матеріалів, які застосовуватимуться у виробництві
ЗАГРОЗИ РОЗВИТКУ	
1. Робота на споживчому сегменті з підвищеною ціновою чутливістю	5. Велика ємність національного ринку призводить до активізації продажу товарів інших виробників
2. Висока залежність від рівня цін на метал, комплектуючі, електроенергію, транспортні тарифи, тощо	6. Відсталість матеріально-технічної бази постачальників і відсутність в основній масі постачальників засобів на розвиток
3. Зростання обсягів продажу нових товарів	7. Висока потреба в інвестиціях для постійного оновлення асортименту продукції
4. Розвиток дилерської мережі іноземних підприємств в столичних містах і регіонах як кількісно, так і якісно	

Показники можуть бути розраховані в абсолютному грошовому вираженні і у відносному вимірі. Найважливішими абсолютними показниками, розрахованими на основі звітності, є такі, як чисті активи, власні оборотні кошти, показники забезпеченості запасів власними оборотними коштами. Відносні показники дозволяють визначити наскільки виконуються критеріальні значення даних показників, а аналіз зводиться до вивчення їх рівня та динаміки. Вихідною інформацією для фінансового аналізу є фінансова звітність машинобудівних підприємств.

Рис. 1. Система основних показників деталізованого аналізу внутрішнього фінансового середовища машинобудівних підприємств

Висновки. Вдосконалення стратегічного управління підприємством як складною соціально-економічною системою є одним із ключових шляхів стабілізації української економіки в цілому. Адже в сучасних умовах машинобудівні підприємства стикаються з різними фінансовими проблемами, що зумовлює необхідність передбачення майбутнього їх стану.

На основі вищезазначеного можна зробити висновки, що оптимальний вибір стратегії управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств в умовах фінансової глобалізації визначають багаточисельні та різноманітні чинники. В подальшому здійснення стратегічного аналізу управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств Вінниччини дозволить зробити конкретні висновки щодо їх фінансового стану та результатів фінансової діяльності цих підприємств з метою їх відновлення в довгостроковому періоді.

Наукова новизна дослідження полягає в розширенні сфери дії чинників зовнішнього фінансового середовища, які підлягають вивченню в процесі стратегічного аналізу управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств, що сприяє більш повному виявленню особливостей та можливих напрямків їх стратегічної фінансової діяльності за умов фінансової глобалізації.

Література

1. Дракер П. Будущее, которое уже наступило / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cfin.ru>.
2. Клейнер Г. Реформа предприятий – путь к реформированию экономики / Г. Клейнер // Финансовый бизнес. – 2001. – № 4–5.
3. Шеремет А. Д. Финансы предприятий: менеджмент и анализ / А. Д. Шеремет, А. Ф. Ионова. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 479 с.
4. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : т. 1 / Бланк И.А. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К. : Эльга, Ника-центр, 2004. – 624 с.
5. Финансовый менеджмент / [под ред. А. М. Ковалевой.] – М. : ИНФРА-М, 2004. – 284 с.

Надійшла 26.08.2010